

A TURIZMUS ÖKOLÓGIAI SZEMPONTÚ FEJLESZTÉSÉNEK LEHETŐSÉGEI ÉS TERÜLETEI

DÁVID Lóránt

Károly Róbert Főiskola, Turizmus és Területfejlesztési Tanszék

Kulcsszavak: felelősségteljesen fenntartható turizmus, vidéki turizmus

Összefoglalás: Napjainkban az egyre bővülő turizmus szektor és kapcsolódó ágazatai egyre nagyobb terhelést jelentenek a bennünket körülvevő földrajzi környezetre. A negatív környezeti hatásokat érzékelve jelentek meg azok a törekvések, amelyek a fenntarthatóság elveit és a felelősségteljes gondolkodásmódot alapul véve új típusú fejlesztési modellek megvalósítását tűzték ki célul. Az elméleti keretek átgondolása nyomán ma már bátrabban beszélhetünk turizmus-ökológiáról, amely természetes módon, a helyi természeti és társadalmi-kulturális erőforrásokra alapozva teszi lehetővé a vidéki térségek turizmusának eredményes fejlesztését.

Bevezetés

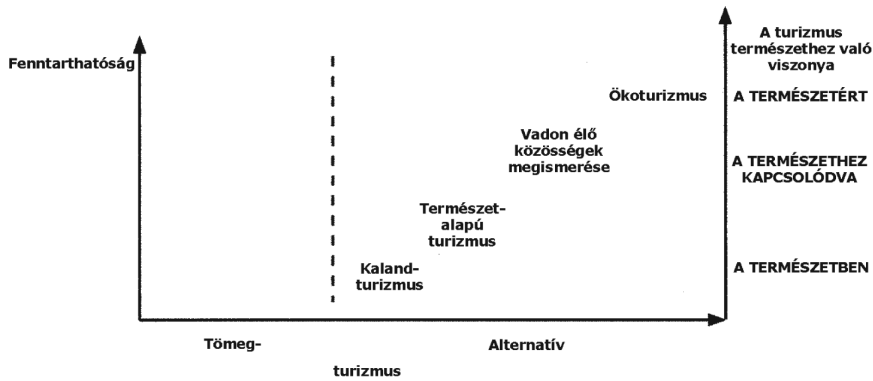
A társadalmi-gazdasági szempontból hátrányos helyzetű vidéki, periferikus térségek fejlesztésére, felzárkóztatására már korábban is több elképzelés megfogalmazódott és próbálkozás történt. A legtöbb célkitűzés azt javasolja, hogy lehetőség szerint a helyi természeti, kulturális, agrár stb. hagyományokra alapozva támogassák a vidéki turizmus és annak menedzsmentje megerősítését, illetve fejlesztését, mely az elképzelések szerint alapot adhat az érintett térségek felzárkóztatására is. Vizsgálataink alapján megállapítható, hogy a fenntartható és felelősségteljes vidéki turizmusfejlesztés elképzelhetetlen az ökológiai gondolkodásmód alkalmazása nélkül. A turizmus ökológiai szempontú megközelítése és vizsgálata ennek megfelelően egy turizmusfejlesztési elmélet és gyakorlat, amely természetes módon, a helyi természeti és társadalmi-kulturális erőforrásokra alapozva teszi lehetővé a vidéki térségek turizmusának eredményes fejlesztését. A turizmus fenntarthatósága kettős feladat: egyszerre kell biztosítani a vonzerők hosszú távú megőrzését, és közben garantálni a turizmusba befektető vállalkozók tőkéjének megtérülését, cégük eredményeinek javulását. A fenntartható turizmusnak hosszú távon kell ökológiailag elviselhetőnek, gazdaságilag kivitelezhetőnek lennie, ugyanakkor etikailag és szociálisan méltányosnak is a helyi lakosságra nézve. Ugyanakkor ma már elvárás az is, hogy maguk a rendszerben részt vevő főszereplők, a turisták is aktív és felelősségteljesen fenntartható gyakorlatot folytassanak (responsible sustainable tourism).

A természeti turizmustól az ökoturizmusig

Természeti turizmus

A tömegturizmustól nagyon sok vonatkozásban különböző alternatív turizmusformák között a természeti turizmus egy rendkívül tág fogalomkör (*Michalkó 2004, 2007; Puczkó-Rátz 2005*). A természeti turizmus magában foglalja mindazokat a turistákat, akik a természeti környezet miatt keltek útra. A természeti turizmusnak része a túrázás, a hegymászás, az állat- és növénymegfigyelés, a természetfotózás, a horgászat, a halászat, a vitorlázás, a sifutás és a nemzeti parkok felkeresése, valamint az ökoturizmus is. A

természeti turizmus tágabb fogalom az ökoturizmusnál, mert kiterjed szinte az összes természetben végzett tevékenységre, ugyanakkor szűkebb meghatározás is, mert nem feltétlenül értékorientált, nem irányul a kulturális értékek megismerésére és a környezeti szempontok is kisebb szerepet kaphatnak a tevékenységek közben. Nagyon fontos a természeti turizmus típusainak viszonya a fenntarthatósághoz, ez a kalandturizmustól kezdve a természetalapú turizmuson és a vadon élő közösségek megismerésén keresztül az ökoturizmusig tart. Természetesen közben változik a turizmus természethez való viszonya is (a természetben, a természethez kapcsolódva, a természetért) (1. ábra).

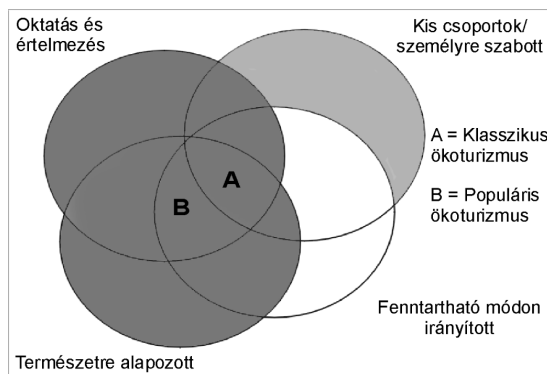

1. ábra A természeti környezet, az alternatív turizmusfajták és a fenntarthatóság kapcsolata
(Forrás: Newsome–Moore–Dowling 2002)

Figure 1. The relation of Natural environment, alternative forms of tourism and sustainability
(Source: Newsome–Moore–Dowling 2002)

Ökoturizmus

Az ökoturizmus értelmezésénél négy fontos szempontot kell figyelembe venni, a kis csoportokat (és a személyre szabott szolgáltatások rendszerét), a természeti értékekre való alapozottságot, a fenntartható módon történő irányítást, illetve az oktatás és értelmezés kritériumait. Kétségtelen tény ugyanakkor az is, hogy napjainkban már megfigyelhető az ökoturizmus popularizálódása is (2. ábra).

2. ábra Az ökoturizmus dimenziói (Forrás: Weaver 2003)

Figure 2. Dimensions of ecotourism (Source: Weaver 2003)

A 20. század végére nyilvánvalóvá vált, hogy a turizmus fejlődésének napjainkban is tapasztalható iránya éppen azoknak a természeti értékeknek a pusztulásához vezet, amelyek a turisztikai termékek alapját képezik. A helyváltoztatásból, tartózkodásból és a szabadidő eltöltésének különböző formáiból eredő negatív hatások a természeti erőforrások elszennyeződéséhez és mennyiségük csökkenéséhez, az élővilág háborítatlanságának és változatosságának veszélyeztetéséhez, sok helyen pedig a természetes tájkép rombolásához vezetnek. Végül a turisták által egykor kedvelt célterületek elveszítik vonzerejüket. A világ egyik legdinamikusabban fejlődő gazdasági ágának szereplői közül éppen ezért egyre többen ismerik fel a helyzet súlyosságát. Megindul a kutatás olyan megoldási lehetőségek után, amelyek a turizmus hosszú távon fenntartható fejlődésének alapjául szolgálhatnak. Teszik mindezt a keresleti oldal egyre növekvő nyomásának hatására (<http://www.kvvm.hu>). Felmérések bizonyítják ugyanis, hogy a turisták nagy része számára a legfontosabb turisztikai vonzástényezőkké léptek elő a célterületen található érintetlen táj, változatos élővilág és a tiszta környezet. E megerősödött, az egyes konkrét beavatkozásoknak (pl. látogatóközpontok létesítése, látogatózónák kijelölése) köszönhető, a környezetért felelősséget vállaló magatartás eredményeként fokozatosan növekszik a világ nemzeti parkjainak és más védett természeti területeinek száma és látogatottságuk mértéke. A természetvédelem részéről világszerte elterjedt az a törekvés, hogy az egyes országok természeti és táji kincsekben leggazdagabb területeit nemzeti parkká nyilvánítsák, és így őrizzék meg nemcsak a maguk, hanem az eljövendő generációk számára is. A megnövekedett érdeklődés és a megőrzési alapfunkció jelentős konfliktushoz vezet a működés és fenntartás során, ha nem próbálják meg megfelelő óvintézkedésekkel kivédeni azokat. Egyfajta szimbiózis megteremtése azonban elengedhetetlen, hiszen a nemzeti parkok működésükön keresztül fontos szerepet töltenek be azoknak a társadalmi-gazdasági változásoknak a megalapozásában, melyek a környezetért és természetért felelősséget vállaló magatartás széles körben való elterjedéséhez szükségesek. A turizmus természeti környezetre gyakorolt terhelése mellett figyelembe kell venni azokat a pozitív és negatív hatásokat is, melyek a fogadóterület lakosait, közösségeit érintik. A turizmus fellendülése nagymértékben hozzájárul egy terület gazdaságának fejlődéséhez azáltal, hogy pl. munkahelyeket teremt; de ezzel ellentétes folyamat játszódik le akkor, amikor a belőle származó bevételeket nem az adott terület fejlesztésére forgatják vissza. A turisták tömeges megjelenése megzavarhatja a helyi lakosság mindennapi életét, a különböző kultúrák találkozása mélyebb ellentétek forrásává válhat. A turizmus fenntartható fejlődésének elmélete megköveteli tehát az adott fogadóterületen élők aktív közreműködését, és azt, hogy fejlesztések folyamán garantálják a részükre biztosított előnyöket. A védett területeken a fenntartható természet- és racionális tájhasználat gyakorlati alkalmazásából következően ugyanis a természetmegőrzés szempontjait más ágazatokkal összhangban kell érvényesíteni. Ennek során számos olyan törvényi, jogszabályi megkötésnek, korlátozásnak kell eleget tenni, amelyek a nem védett területeken élőkkel szemben hátrányosan érintik például egy nemzeti park és környékének lakosságát. Érthető tehát, hogy ha nem biztosítanak számukra megfelelő kompenzációt vagy megoldási alternatívát, akkor szembe kerülnek a természetvédelem érdekeivel és ellenállásuk végső soron a megőrzési funkció gyakorlását lehetetlenítheti el. A megőrzés és bemutatás, ez a turizmus gyakorlati megvalósítása során első látásra kibékíthetetlen ellentét szimbiózissá formálható, ahol az ökoturizmus komplex megoldási lehetőséget kínál a védett természeti területek kezelői számára, hogy ellenőrzött keretek között tartsák a vendégforgalmat, úgy, hogy

a fejlesztésekből származó előnyökből a természetvédelem szervezetei mellett a helyi közösségek is részesülhetnek a felek kölcsönös megalégedésére ([HTTP://WWW.KVVM.HU](http://www.kvvm.hu), DÁVID–JANCSIK–RÁTZ 2007).

A fenntartható turizmustól a felelősségteljes turizmusig

Fenntarthatóság a turizmusban

A turizmus fenntarthatósága (sustainable tourism) kettős feladat: egyszerre kell biztosítani a vonzerők hosszú távú megőrzését, és közben garantálni a turizmusba befektető vállalkozók tőkéjének megtérülését, cégük eredményeinek javulását. A fenntartható turizmusnak hosszú távon kell ökológiailag elviselhetőnek, gazdaságilag kivitelezhetőnek lennie, ugyanakkor etikailag és szociálisan méltányosnak is a helyi lakosságra nézve. A fenntartható turisztikai fejlesztés egyrészt kielégíti a jelenlegi turisták és fogadó területek szükségleteit, másrészt védelmezi és növeli a jövő lehetőségeit. Az elképzelések szerint olyan módon teszi lehetővé az erőforrások menedzselését, hogy miközben a turista kielégítheti gazdasági, társadalmi és esztétikai igényeit, ezzel egy időben megőrizheti az alapvető ökológiai folyamatokat, a biológiai változatosságot és az életet fenntartó rendszereket, valamint a különböző népek és népcsoportok kulturális integritását is. A turisták, a vendéglátó közösségek, a vállalkozások, az attrakciók és a környezet közötti kapcsolat egyszerre komplex, interaktív és szimbiotikus. A fentiekből nyilvánvalóan következik, hogy az erőforrásokkal való fenntartható gazdálkodás eredményeként elfogadható konzerváció és egy jobb minőségű turisztikai termék jöhet létre. Összességében tehát a fenntartható turizmus hatékonyan növelheti és gazdagíthatja a környezetet.

Fenntarthatónak lehet tekinteni az olyan turizmusfejlődést, amely

- az adott desztináció természeti környezetének teherbíró képességét szem előtt tartva lehetővé teszi a természeti erőforrások megújulását,
- felismeri, hogy a helyi közösségek, szokások, életmód a turisztikai termékek rendkívül fontos összetevőjét jelentik,
- ennek következtében elfogadja, hogy a helyi lakosság arányosan részesedjen a turizmus pozitív gazdasági hatásaiból,
- tiszteletben tartja a fogadó területek lakosságának érdekeit és kívánságait a turizmus fejlődésére vonatkozóan.

A fenntarthatóság fogalma ezen túl azt is magában foglalja, hogy

- maga a turizmus-szektor fenntartható az adott célterületen, tehát fejlődése olyan ütemű, amit még a desztináció képes kedvezőtlen társadalmi és fizikai változások nélkül befogadni,
- valamint a turizmus nem szorítja ki a korlátozottan rendelkezésre álló erőforrásokért vele versenyben lévő többi gazdasági tevékenységet.

A fenntartható turisztikai fejlesztés alapelvei az alábbiakban határozhatók meg:

- A turizmus természeti, történeti, kulturális és egyéb erőforrásait úgy kell megőrizni a jövőben történő folyamatos felhasználáshoz, hogy közben a jelen társadalomnak is hasznot hozzanak. Ez azért is fontos, mert a szektor nagymértékben függ azoktól

a turisztikai attrakcióktól és tevékenységektől, melyek az adott térség természeti környezetével, történelmi és kulturális örökségével kapcsolatosak. Ezek háttérbe szorulásával vagy pusztulásával a turizmus nem tud prosperálni.

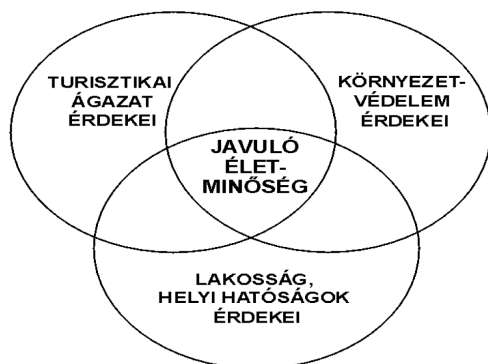
- A turizmus fejlesztését úgy kell tervezni és menedzselni, hogy ne okozzon súlyos környezeti vagy társadalmi-gazdasági problémákat a térségben. Ennek eléréséhez hozzájárulhat az energiafogyasztás vagy a hulladék-kibocsátás csökkentése, a biodiverzitás fenntartása.
- A turisztikai térség általános környezetvédelmi minőségét fenn kell tartani, ahol pedig lehet, ott pedig fejleszteni is kell. A legtöbb turista ugyanis olyan helyekre szeret utazni, amelyek látványosak, tiszták, nem szennyezettek. A megfelelő állapot fenntartásához vagy fejlesztéséhez a helyi menedzsment biztosíthat támogatást és eszközöket. A környezeti minőség magas szintje a helyi lakosok számára is fontos lehet.
- A turisták magas elégedettségi szintjét úgy kell fenntartani, hogy eközben a turisztikai desztinációk értékesíthetőségüket és népszerűségüket is megtartsák. Amennyiben ez nem valósul meg, a desztináció képtelen lesz megtartani piacait, és nem marad fenn életképes úti célként.
- A turizmusból származó haszonnak érvényesülnie kell az egész társadalomban.
- A fenntartható turizmus a növekedés olyan módját jelenti, amely nem szipolyozza ki a természeti és az épített környezetet, hanem megőrzi a helyi közösség kultúráját, örökségét és művészeti értékeit.

Ezek mellett figyelembe kell venni, hogy megvalósuljon

- a turizmus tervezésbe történő integrálása,
- a helyi gazdaság támogatása,
- a helyi közösségek bevonása,
- a részvényesek és a közösség közötti párbeszéd: a helyi lakosság bevonása a tervezésbe,
- a humán erőforrás képzése,
- felelősségteljes turisztikai marketing, valamint hogy
- az idegenforgalmi politika a társadalom általános politikai életének szerves része kell, hogy legyen (DÁVID–JANCSIK–RÁTZ 2007).

Felelősségvállalás a turizmusban

A sokszereplős turisztikai iparban megoszlik a felelősség a turisztikai termékért – a különféle „erőforrás-gazdák” csak egy-egy részéért felelnek. Ez jelentősen megnehezíti a fejlesztési irányvonalak kialakítását, a megbízható minőségi színvonal fenntartását és a kiegyensúlyozott kommunikációt. Ezt felismerve a világon sok helyütt hoztak létre olyan intézményeket, amelyek a jelzett problémák kezelését tekintik fő céljuknak (általános és hagyományos szóhasználat szerint ezeket hivataloknak vagy turisztikai menedzsment szervezeteknek nevezik, bár számos más megnevezés is létezik) (DÁVID–JANCSIK–RÁTZ 2007). A felelősségteljes turizmus (responsible tourism) fejlesztésének feladatát ezeknek kötelességszerűen kell felvállalni, együttműködve más partnerekkel, az életminőség javítása érdekében (3. ábra).

3. ábra A turizmus, a környezet és a helyi társadalom kapcsolata (Forrás: Inskeep 2000)
 Figure 3. The relationship of tourism, environment and local society (Source: Inskeep 2000)

Felelősségteljes és fenntartható turizmusfejlesztés

A turistákat motiváló tényezők összetettsége miatt logikus, hogy az egyes célpontokra érkező látogatóknak az adott desztináció környezetével kapcsolatos magatartása is igen eltérő lehet (SPENCELEY ED. 2008). Az ideál tipikus állapot természetesen az lenne, ha turisták aktívan részt vennének a természet védelmében, vagyis aktív és felelősségteljesen fenntartható gyakorlatot folytatnának (responsible sustainable tourism). Ez ma még csupán vízió, ám ne feledkezzünk meg azokról az élő gyakorlatokról, amelyekkel a különböző területeken próbálkoznak (természetvédő túrák, hulladék- és szemétyűjtő kirándulások, turizmus etikai kódexek).

A turizmus ökológiai szempontú vizsgálatának létjogosultságáról és természetéről

Az ökológia fogalmának egyre gyorsabb terjedése megítélésem szerint rámutat a környezettudatos gondolkodás fontosságának mind szélesebb körű felismerésére. Ámbár a fogadtatás nem minden esetben pozitív az egyes tudományágak képviselőinek a részéről (pl. tájökológia és az ökoturizmus kifejezések elfogadtatása is évtizedeket vett igénybe), a nemzetközi szakirodalomban több szerző is foglalkozik a turizmus és az ökológia kapcsolatrendszerével (EDWARDS 1987, TYLER–DANGERFIELD 1999, MULLER 2000, TÜRK, S.–JAKOB, E.–KRÄMER, A.–ROTH, R. 2004, GRGONA 2005, MICHALKÓ 2005) (1. táblázat). Edwards (1987) például vizsgálataiban egyértelműen rámutat egyes rekreációs és turisztikai tevékenységek ökológiai összefüggéseire.

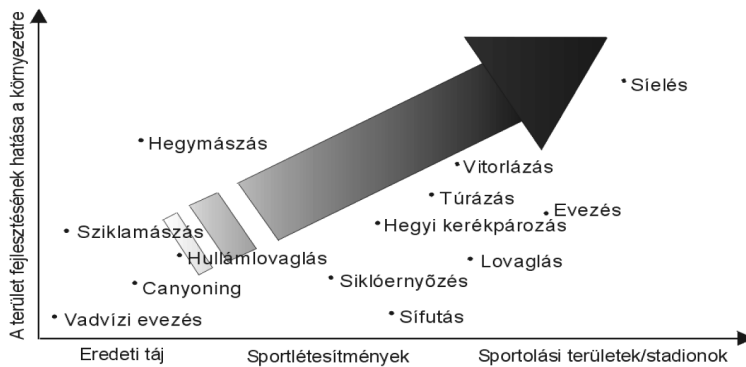
1. táblázat A rekreációs és turisztikai tevékenységek okozott károk, és az egyes természeti területek érzékenysége (Forrás: Edwards 1987, módosítva)
 Table 1. The sensitivity of, and ecological damage due to, recreation and tourism
 (Source: Edwards 1987, modified)

	<i>Kő- szirtek</i>	<i>Kőbá- nyák</i>	<i>Sziklás partok</i>	<i>Kavi- csos partok</i>	<i>Homok dűnék</i>	<i>Sós mocsa- rak</i>	<i>Mocsa- rak</i>	<i>Nádas lápok</i>	<i>Erdők</i>
Terepi közlekedés	++	-	-	+++	+++	+	+	+	++
Kempingezés	+++	-	-	++	+++	+	+	+	+++
Taposás	++	+	-	++	+++	+	-	-	-
Túraösvény erózió	+++	+	+	++	+++	+	-	-	-
Tereplovglás	+	+	-	++	+++	+	-	-	+
Búvárkodás	-	-	++	-	-	-	-	-	-
Kenuzás	-	-	-	-	+	+	+	+	-
Motor- csónakázás	-	-	-	-	+	+	+	+	-
Vitorlázás	-	-	-	+	+	+	+	+	-
Szörfözés	-	-	-	-	-	+	++	++	-
Sziklamászás	+	+	-	-	-	-	-	-	-
Vadászat	-	-	-	-	-	++	++	-	-
Horgászat, halászat, csapdázás	-	-	-	-	-	++	++	-	-
Nemzeti történelmi érdekesség	-	+	+	+	+	+	-	+	-

Jelmagyarázat: – nagyon kis érzékenység/nem érzékeny, + némileg érzékeny, ++ közepesen érzékeny, +++ nagyon érzékeny

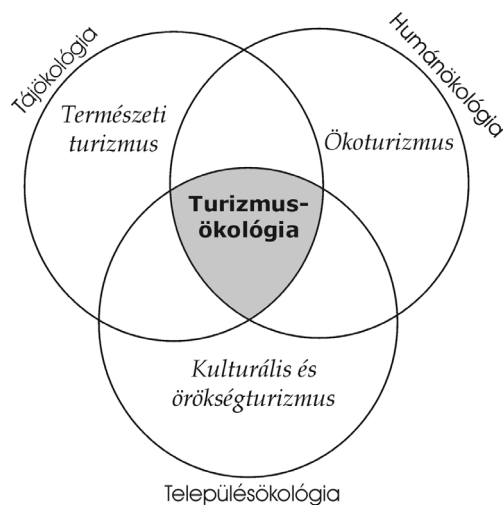
Key: – little or no sensitivity, + slightly sensitive, ++ moderately sensitive, +++ highly sensitive

Türk et al. (2004) még részletesebb vizsgálatai szerint csak nagyon kevés olyan szabadban üzött tevékenység van, amelynek infrastrukturális háttere nem kíván nagyobb mértékű beavatkozást a tájba (4. ábra).

4. ábra A fejlesztési terület, a tevékenység jellege és a hatások intenzitása közötti kapcsolat
(Forrás: Türk, S.–Jakob, E.–Krämer, A.–Roth, R. 2004)
Figure 4. The relationship between the area, the features of activity and the intensity of impacts
(Source: Türk, S.–Jakob, E.–Krämer, A.–Roth, R. 2004)

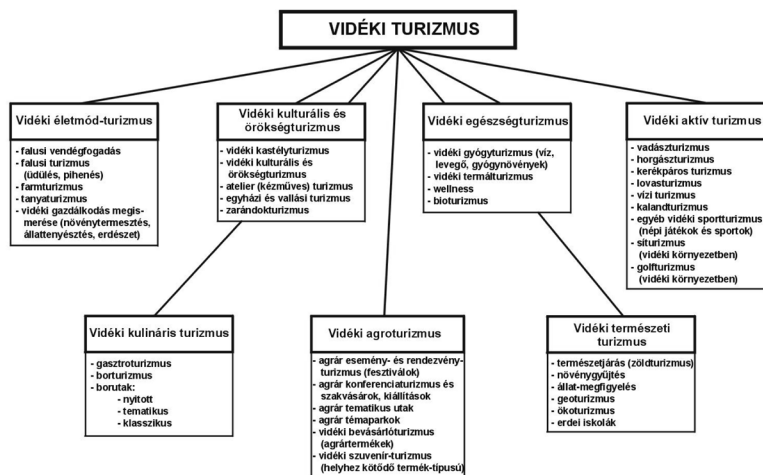
Javaslatokat és eredményeket továbbgondolva, az ökológiai gondolkodás alapvető téziseit, valamint a tájökológia, a településökológia és a humánökológia tudományos megközelítést alapul véve bevezethetőnek gondoljuk a turizmusökológia kifejezést. A turizmusökológia alapjait, összefüggéseit és vizsgálati területeit az alábbi ábra szemlélteti (5. ábra). A turizmusökológia ennek megfelelően egy turizmusfejlesztési elmélet és gyakorlat, amely természetes módon, a helyi természeti és társadalmi-kulturális erőforrásokra alapozva teszi lehetővé a vidéki térségek turizmusának eredményes fejlesztését (DÁVID 2009).

5. ábra A turizmusökológia kapcsolatrendszere
(Forrás: eredeti saját szerkesztés, Dávid 2009)
Figure 5. Relationship of tourism ecology
(Sources: original self-made edition, Dávid 2009)

Az ökológiai alapokon nyugvó turizmusfejlesztés térnyerése a vidékfejlesztésben

A vidéki turizmus (rural tourism) értelmezésünkben nem egy konkrét turizmustípus, hanem turizmusfajták és csoportok egyfajta halmazának tekinthető, amely a vidéki élmény teljességét nyújtja, általános és egyedi elemek kellően strukturált, a természetességen és a tradíciókon alapuló diverzifikált kínálatát jelenti. A részben, vagy egészben benne szereplő turizmusfajták és csoportok vidéki környezetben, vidéki jellegű fogadókapacitással, vidékre jellemző szolgáltatásokat kínálnak komplex terméként, vagy termékelemként (Fehér–Körödi 2007). A könnyebb áttekinthetőség kedvéért ezeket egy összefoglaló táblázatba foglaltuk (5. ábra). Az ökológiai szempontok kapcsolódása egyértelmű: mindegyik turizmusfajta esetében jól megragadható a természeti és az épített vidéki környezetekhez való szoros viszony, amely a felelősségteljesen fenntartható vidéki turizmusfejlesztés alapjául szolgál.

5. ábra A vidéki turizmus tipizálása (Forrás: Dávid–Tóth–Kelemen–Kincses 2007)

Figure 5. Standardization of rural tourism (Source: Dávid–Tóth–Kelemen–Kincses 2007)

Irodalom

- ANONYMUS 2009: <http://www.kvvm.hu>
- DÁVID, L.–TÓTH, G.–KELEMEN, N.–KINCSES, Á. 2007: A vidéki turizmus szerepe az Észak-Magyarország Régióban, különös tekintettel a vidékfejlesztésre a 2007–2013. évi agrár- és vidékpolitika tükrében, *Gazdálkodás*, 51. évfolyam 4. szám, pp. 38–57.
- DÁVID, L. (SZERK.)–JANCSIK, A.–RÁTZ, T. 2007: Turisztikai erőforrások – A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása, Budapesti Gazdasági Főiskola – „GLOBUS-Globális BSc az üzleti képzésben, országos szintű felsőfokú alapképzés megteremtése az üzleti alapszakokon”, Budapest, 289 p.
- DÁVID, L. 2009: A turizmusökológia alapvetése, II. Települési Környezet Konferencia, Debreceni Egyetem Tájvédelmi és Környezetföldrajzi Tanszék, Debrecen, pp. 55–61.
- EDWARDS, J. 1987: The UK heritage coast: An assessment of the ecological impacts of tourism, *Annals of Tourism Research* 14: 71–87.
- FEHÉR, I.–KÖRÖDI, M. 2007: A vidéki turizmus diverzifikációs sajátosságai, *Agroinform* http://www.agroinform.com/files/aktualis/pdf_agroinform_20070104102814_turizmus.pdf

- GRGONA, J. 2005: Tourism and Ecology, *Annals of DAAAM & Proceedings*. FindArticles.com. 20 Oct, 2009. http://findarticles.com/p/articles/mi_7105/is_2005_Annual/ai_n28321487/
- INSKEEP, E. 2000: A fenntartható turizmus fejlesztése – Irányelvek a turizmus tervezőinek és szervezőinek – Geomédia szakkönyvek, Piac és elemzés, Budapest, 185 p.
- MICHALKÓ, G. 2004: A turizmuselmélet alapjai – Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 218 p.
- MICHALKÓ, G. 2005: Turizmusföldrajz és humánökológia: fejezetek a természet, a társadalom és az ember turizmushoz fűződő viszonyáról. MTA FKI – Kodolányi János Főiskola, Budapest – Székesfehérvár. 213 p.
- MICHALKÓ, G. 2007: Magyarország modern turizmusföldrajza. Dialóg Campus. Budapest-Pécs, 288 p.
- MULLER, F. G. 2000: Ecotourism: An economic concept for ecological sustainable Tourism. *International Journal of Environmental Studies*, Sections A and B, 57: 241–252.
- NEWSOME, D.–MOORE, S. A.–DOWLING, R. K. 2002: *Natural Area Tourism* – Channel View Publications, Clevedon, 340 p.
- PUCZKÓ, L.–RÁTZ, T. 2005: A turizmus hatásai, 4. javított kiadás, Aula Kiadó, Budapest, 490 p.
- SPENCELEY, A. ed. 2008: *Responsible Tourism – Critical Issues for Conservation and Development*, Earthscan, London, 432 p.
- Türk, S., Jakob, E., Krämer, A., Roth, R. 2004: Outdoor recreation activities in nature protection areas – situation in Germany. Sievänen, T., Erkkonen, J., Jokimäki, J., Saarinen, J., Tuulentie, S. & Virtanen, E. (szerk.) *Proceedings of The Second International Conference on Monitoring and Management of Visitor Flows in Recreational and Protected Areas*, June 16–20., 2004 Rovaniemi, Finland. Finnish Forest Research Institute, pp. 175–181.
- TYLER, D.–DANGERFIELD, J. M. 1999: Ecosystem Tourism, A resource based philosophy for ecotourism, *Journal of Sustainable Tourism* 7: 146–158.
- WEAVER, D. ed. 2003: *The Encyclopedia of Ecotourism* – CABI Publishing, Wallingford Oxon, 668 p.

FIELDS AND POSSIBILITIES OF ECOLOGICAL DEVELOPMENT OF TOURISM

L. DÁVID

Károly Róbert College, Department of Tourism and Regional Development
H-3200 Gyöngyös, Mátrai u. 36., e-mail: davidlo@karolyrobert.hu

Many efforts have already been made and several ideas have been promoted to solve the problems in the development of socially and economically underprivileged, peripheral areas. Most of the proposals suggest supporting rural tourism and its management based on local natural, cultural, agrarian etc. traditions and help them this way to catch up with the more developed regions of the country. According to our surveys it can be stated that sustainable and responsible rural tourism development is unbelievable without the application of ecological thinking. Consequently tourism ecology, as theory and practice, naturally helps developing the tourism of rural areas based on local natural, social and cultural resources. Sustenance of tourism is a double task: we have to provide long-term reservation and guarantee that entrepreneurs' input of capital will return and their firm's will better their economic etc state in the same time. Sustainable tourism has to be enduring and economically executable on the long term, but at the same time it has to be socially and ethically fair in relations to local people. Nevertheless, it is also a expectation that actors of the system, i.e. tourists must continue an active and responsibly sustainable practice (responsible sustainable tourism).